

Õiguskantsler

Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 15.05.2013 nr 4-3-68-13

Meie 05.06.2013 nr 9-2/130728/1302524

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-19-13 (Tartu Ringkonnakohtus tsiviilasi nr 2-08-639) arvamust alates 01.01.2007 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 alates 01.01.2009 kehtinud sätte kohta. Palusite hinnata nii RLS sätete asjassepuutuvust kui ka põhiseaduspärasust.

Tutvusin Tartu Ringkonnakohtu 17.04.2013 määrusega nr 2-08-639 ja **leian, et põhiseaduse § 24 lõikega 5 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas apellatsiooni esitamise ajal (01.01.2009–31.12.2010 redaktsioon) kehtinud RLS § 56 lõiked 1 ja 19 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni maksta apellatsioonilt riigilõivu 85 000 krooni.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2010)

„§ 56. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

(19) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.

[---].

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
1 000 000	
1 500 000	85 000

”

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas nr 2-08-639 esitati 11.02.2008 kostja vastu hagi tehtud tööde eest tasu maksmiseks. Tartu Maakohus rahuldas hagi 26.04.2010 otsusega, mille kostja 27.05.2010 Tartu Ringkonnakohtus vaidlustas. Kostja tasus apellatsioonkaebuselt riigilõivu 85 000 krooni (vastab 5 432,49 eurole). Tartu Ringkonnakohtus rahuldas apellatsiooni 07.02.2011 ning hageja kassatsioonkaebust läbi vaadanud Riigikohus jättis oma 21.09.2011 otsusega nr [3-2-1-64-11](#)¹ ringkonnakohtu otsuse resolutsiooni jõusse.

2. Tartu Maakohus rahuldas 19.10.2012 edasikaebemenetluse tulemusel tagasisaadetuna kostja vastu esitatud hagi teistkordselt. Kostja esitas 19.11.2012 uue apellatsioonkaebuse, tasudes riigilõivu 01.07.2012 kehtima hakanud määras 1 100 eurot. Tartu Ringkonnakohtu 08.04.2013 otsusega jäeti kostja apellatsioon rahuldamata.

3. Kostja esitas 31.12.2012 Tartu Ringkonnakohtule taotluse esimese apellatsiooni esitamise ajal 27.05.2010 kehtinud RLS § 56 lõigete 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 põhiseadusvastaseks tunnistamiseks ja enamakstud riigilõivu tagastamiseks.

4. Tartu Ringkonnakohtus rahuldas oma 17.04.2013 määrusega kostja taotluse osaliselt ja algatas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse, mille kohta arvamuse saamiseks pöördusite ka minu poole.²

5. Kostja vaidlustas 08.05.2013 ringkonnakohtu 08.04.2013 otsuse Riigikohtus. Ringkonnakohtus edastas tsiviilasja toimiku 10.05.2013 Riigikohtusse. Riigikohus ei ole 05.06.2013 seisuga otsustanud kassatsioonkaebuse menetlusse võtmist.

6. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.³ Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).⁴ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁵

7. Kostja tõstatab küsimuse apellatsioonkaebuselt nõutud riigilõivu põhiseaduspärasusest ringkonnakohtus n-ö teisel ringil (19.11.2012 esitatud apellatsiooni arutamisel 27.05.2010 esitatud apellatsioonilt tasutud riigilõivu osas). Riigilõivu täies määras tasumisest võib järeldada,

¹ Tartu Ringkonnakohtu 17.04.2013 määruse p 1 teises lõigus on ekslikult Riigikohtu otsuse kuupäevaks märgitud 26.09.2011.

² Samas määras ringkonnakohtus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 2 636,36 eurot (vastab 41 259 kroonile), lähtudes analoogiast RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) p-dega 31–34.

³ RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23. Ringkonnakohtu määrusega tagastati kostjale enamakstud osa 2 796,13 eurot.

⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaari 4.1.3.3](#).

⁵ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

et selle suurus ei takistanud kostjal edasikaebeõigust teostamast. Kostja käitumisest võib lisaks järeldada, et ta ei pidanud apellatsiooni esitamise ajal riigilõivu määra ülemäära kõrgeks, vaid jõudis sellele seisukohale hiljem. Ka kohus ei pidanud 2010. aastal vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algatada.⁶

8. Riigikohus on märkinud, et kuigi hagejal on kohtusse pöördumisel võimalik jätta riigilõiv tasumata ning vaidlustada selle tulemusel hagiavaldus läbi vaatamata jätmine, riskiks hageja sellisel juhul sellega, et kohus jätab tema asja läbi vaatamata ning väidetavad õigused võivad jäävad kaitseta.⁷ Riigikohus on samas kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lg 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.⁸

9. TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 6 koostoimes tõlgendamise kohta on Riigikohus leidnud, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasusele tugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Seega saab lõivu maksmise aluseks olevate sätete põhiseadusvastasusele tuginedes lõivu tagastamist nõuda lõivu tagastamise taotluse lahendamisel, mis on esitatud enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.⁹

10. TsMS § 150 lg 4 järgi tagastab enammakstud riigilõivu kohus, kelle menetluses asi viimati oli. Sama paragrahvi lõike 6 kohaselt lõpeb riigilõivu tagastamise nõue kahe aasta möödumisel selle aasta lõpust, millal riigilõiv tasuti, kuid mitte enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.

11. Kostja esitas riigilõivu tagastamise taotluse Tartu Ringkonnakohtule ajal, mil tema uus apellatsioonkaebus samas tsiviilasjas oli ringkonnakohtu menetluses (apellatsioonkaebuse menetlusse võtmine otsustati 05.12.2012). Tartu Ringkonnakohtus lahendas kostja taotluse küll pärast tsiviilasjas sisulise otsuse tegemist, kuid enne otsuse jõustumist (ja kassatsiooni Riigikohtu menetlusse võtmise otsustamist). Samal ajal jõustus Tartu Ringkonnakohtu 07.02.2011 otsus (milles tasutud riigilõivu kostja ja ringkonnas peavad põhiseadusvastaseks) kostja apellatsiooni rahuldamise ja tsiviilasja uueks arutamiseks maakohtusse saatmise kohta Riigikohtu 21.09.2011 otsuse tegemisel. Kostja esitas 2010. aastal tasutud riigilõivu tagastamise taotluse seega igal juhul kooskõlas TsMS § 150 lõikega 6 (31.12.2012 on riigilõivu tasumise aastale järgnenud kahe aastase tähtaja viimane päev).¹⁰

12. Eeltoodud kaalutlustel võib Tartu Ringkonnakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust pidada lubatavaks ning kohtuasjas nr 2-08-639 kohaldamata jäetud RLS § 56 lõikeid 1 ja 19 koostoimes lisaga 1 vastavas osas asjassepuutuvaks.

⁶ Kuigi selleks hetkeks oli teada asjaolu, et Riigikohus tunnistas oma 15.12.2009 otsuses [3-4-1-25-09](#) põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks õigusnormid, mis nägid ette tsiviilasjas riigilõivuna 75 000 krooni tasumise kohustuse; praegusel juhul on kõne all 85 000 krooni suurune ehk viidatud lahendiga võrreldes suurem riigilõiv.

⁷ RKPJKo 05.03.2013 nr [3-4-1-29-12](#), p 22.

⁸ Samas, vt ka RKÜKo 12.04.2011 nr [3-2-1-62-10](#), p 28.

⁹ RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 20. Olen varasemalt korduvalt viidanud oma eriarvamusele TsMS § 150 lg 1 p 1 tõlgenduse kohta, viimati 21.05.2013 arvamuses nr [9-2/130650/130226](#) Riigikohtule (allmärkuse 8).

¹⁰ Kuna menetluskulude jaotus tsiviilasjas nr 2-08-639 jäi nimetatud ringkonnakohtu otsuse (p 11) ja Riigikohtu otsuse (p 15) järgi kohtu määrata asja uuel (lõplikul) läbivaatamisel ning sisuline vaidlus selles tsiviilasjas on jätkuvalt pooleli, siis leian, et TsMS § 150 lg 6 tuleks pigem tõlgendada viisil, et määrav on asja sisulisel lahendamisel, sh menetluskulude jaotamisel tehtud otsuse jõustumise aeg. TsMS § 173 lg 3 järgi, kui kõrgema astme kohus tühistab alama astme kohtu lahendi ja saadab asja uueks läbivaatamiseks, jätab ta menetluskulude jaotuse alama astme kohtu otsustada.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

13. Asusin 2012. aastal seisukohale, et 87 646,52 euro suuruse nõudega apellatsioonkaebuselt riigilõivuna 5 432,49 euro tasumise nõue on põhiseadusega vastuolus.¹¹ Samale seisukohale asus Riigikohus, tunnistades 07.05.2012 otsusega nr [3-4-1-7-12](#) põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks 01.01.2011–30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 63 911,64 eurot kuni 95 867,47 eurot tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 5 432,49 eurot. Tartu Ringkonnakohtu 17.04.2013 määruse p-st 4 nähtuvalt lähtus ringkonnakohus käesoleva põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse alustamisel sarnaste sätete põhiseadusvastasusest. Seetõttu puudub vajadus pikemalt põhjendada 01.01.2009–31.12.2010 kehtinud sarnase regulatsiooni põhiseadusvastasust, kuna see on ilmne.

14. Seega, minu hinnangul oli **01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud RLS § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda apellatsioonkaebuselt hinnaga 1 145 846,93 krooni (vastab 73 234,11 eurole) **riigilõivu 85 000 krooni, ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

¹¹ Õiguskantsleri 10.04.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/120407/1201675](#).